

Облік і оподаткування

УДК 657.2:657.3:658

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14995865>

**Основні засоби за міжнародними та національними стандартами: облік,
відображення в звітності та оподаткування**

Прийдак Тетяна Борисівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Полтавський державний аграрний університет, 36003, Україна, м. Полтава, вул. Сковороди 1/3, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9257-0419>

Тютюнник Світлана Василівна

к.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Полтавський державний аграрний університет, 36003, Україна, м. Полтава, вул. Сковороди 1/3, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9820-9229>

Лега Ольга Василівна

к.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Полтавський державний аграрний університет, 36003, Україна, м. Полтава, вул. Сковороди 1/3, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0989-8000>

Єрмолаєва Марина Валентинівна

к.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Полтавський державний аграрний університет, 36003, Україна, м. Полтава, вул. Сковороди 1/3, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0469-0435>

Яловега Людмила Василівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Полтавський державний аграрний університет, 36003, Україна, м. Полтава, вул. Сковороди 1/3, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5351-545X>

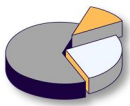

Прийнято: 25.02.2025 | Опубліковано: 05.03.2025

Анотація. В умовах глобалізації та інтеграції національних економік у міжнародну практику виникає необхідність узгодження підходів до обліку основних засобів між національними стандартами та міжнародними вимогами.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження особливостей обліку основних засобів в рамках національних стандартів бухгалтерського обліку України та міжнародної практики, а також оцінка можливостей інтеграції міжнародних підходів до національної практики для покращення якості фінансової звітності. **Методи дослідження.** У дослідженні застосовано порівняльний та аналітичний методи для аналізу національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку основних засобів. Також використовувалася методика практичного аналізу, що передбачала розгляд реальних прикладів застосування стандартів обліку основних засобів в Україні та США.

Результати. У результаті дослідження встановлено, що національні стандарти бухгалтерського обліку основних засобів в Україні мають суттєві відмінності від міжнародних стандартів, зокрема у частині оцінки, амортизації та вибуття основних засобів. Автори дослідження показали, що американські компанії застосовують як МСФЗ, так і внутрішні національні стандарти обліку GAAP, що забезпечує більшу гнучкість у застосуванні різних підходів до обліку основних засобів. Результати дослідження підкреслюють важливість адаптації українських стандартів до міжнародних вимог для покращення фінансової звітності та підвищення прозорості управлінських рішень. **Висновки.** Розглянуті особливості обліку основних засобів за національними стандартами та в міжнародній практиці дають загальне уявлення про специфіку обліку цього об'єкту на відповідних рахунках. Порівняння американської практики з національними стандартами України дозволяє зробити висновок, що застосування досвіду міжнародної практики може сприяти вдосконаленню облікової політики підприємств в Україні, забезпечуючи більш об'єктивну інформацію для прийняття управлінських рішень.

Виокремлення інформації про втрати через надзвичайні події, такі як воєнні дії, а також доходи від їх відшкодування, підвищить корисність фінансової звітності.

***Ключові слова:** основні засоби, облік основних засобів, національні стандарти бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, фінансова звітність, порівняльний аналіз, США, НП(С)БО, МСФЗ, бухгалтерський облік*

**Fixed assets according to the Ukrainian and International standards:
accounting, statements and taxation**

Tetiana Prydak

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation, Poltava State Agrarian University, 36003, Ukraine, Poltava, Skovorody 1/3, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9257-0419>

Svitlana Tyutyunnyk

PhD in Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Accounting and Taxation, Poltava State Agrarian University, 36003, Ukraine, Poltava, Skovorody 1/3, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9820-9229>

Olha Leha

PhD in Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Accounting and Taxation, Poltava State Agrarian University, 1/3 Skovorody Str., Poltava, 36003, Ukraine, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0989-8000>

Maryna Yermolaeva

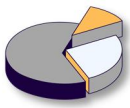
PhD in Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Accounting and Taxation, Poltava State Agrarian University, 36003, Ukraine, Poltava, Skovorody str. 1/3, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0469-0435>

Liudmyla Yaloveha

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation, Poltava State Agrarian University, 36003, Ukraine, Poltava, Skovorody 1/3, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5351-545X>

Annotation. *In the context of globalization and integration of national economies into international practice, there is a need to harmonize approaches to accounting for fixed assets between national standards and international requirements. Purpose of the study:* The purpose of the article is to study the peculiarities of accounting for fixed assets within the framework of national accounting standards of Ukraine and international practice, as well as to assess the possibilities of integrating international approaches into national practice to improve the quality of financial reporting. **Research methods:** *The study used comparative and analytical methods to analyze national and international accounting standards for fixed assets. The methodology of practical analysis was also used, which involved consideration of real examples of application of fixed asset accounting standards in Ukraine and the United States.*

Results: *The study found that national fixed asset accounting standards in Ukraine have significant differences from international standards, in particular in terms of valuation, depreciation and disposal of fixed assets. The authors of the study showed that American companies apply both IFRS and domestic GAAP accounting standards, which provides greater flexibility in applying different approaches to accounting for fixed assets. The results of the study emphasize the importance of adapting Ukrainian standards to international requirements to improve financial reporting and increase the transparency of management decisions. Conclusions:* *The considered features of accounting for fixed assets according to national standards and in international practice give a general idea of the specifics of accounting for this object on the relevant accounts. Comparison of the American practice with the national standards of Ukraine allows us to conclude that the application of international practice can contribute to the improvement of accounting policies of enterprises in*

Ukraine, providing more objective information for making management decisions. Separating information on losses due to extraordinary events, such as military operations, as well as income from their compensation, will increase the usefulness of financial statements.

Keywords: *fixed assets, accounting of fixed assets, national accounting standards, International Accounting Standards, financial statements, comparative analysis, USA, NSAU, IFRS, accounting*

Постановка проблеми. Основні засоби є одним із найважливіших об'єктів бухгалтерського обліку, що відіграють суттєву роль у формуванні майнового стану господарського суб'єкту. Одним із ключових факторів успіху бізнесу є ефективне управління необоротними активами, значну частку в яких займають основні засоби.

На сьогодні існує багато дискусійних питань в сфері обліку основних засобів, що залишаються актуальними з огляду на процес постійної синхронізації вітчизняних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Дослідження міжнародних підходів до обліку основних засобів сприятиме підвищенню прозорості та зрозумілості інформації про діяльність суб'єктів господарювання для іноземних інвесторів та прискорить інтеграцію України у світовий економічний простір [1]. У той же час необхідно враховувати, що якісно сформована система бухгалтерського обліку, повинна задовольняти потреби зовнішніх та внутрішніх користувачів, надаючи достовірну, своєчасну та точну інформацію про фінансовий стан компанії, що, в тому числі, залежить від правильно відображених даних про основні засоби.

Міжнародна практика обліку необоротних активів ґрунтується на використанні базових вимог МСБО та МСФЗ. Наразі за офіційними даними International Accounting Standard Board, 168 країн спираються на норми зазначених стандартів та формують звітну інформацію про необоротні активи у відповідності з ними [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості обліку основних

засобів були предметом розгляду в наукових працях таких вчених та практиків.

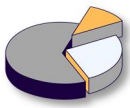
Samuels Janet A. і Snow Mason C. [3] розробили кейс для інтеграції аналітики даних у навчальний процес з бухгалтерського обліку. Diantimala Yossi і Wijayana Singgih [4] встановили, що зростання рівня дотримання вимог МСФЗ позитивно впливає на вартість компаній в Індонезії. Gropengießer-Arlt L. і Zacharias N. A. [5] встановили, що глибина та ширина екологічних інноваційних активів мають різний вплив на фінансові результати компаній. Встановлено, що результати суттєво відрізняються залежно від використаних фінансових показників - бухгалтерських або вартісних.

Задорожний З.-М., Муравський В., Костецький Я., Задорожний М. [6] займалися питаннями удосконалення методики відображення складових необоротних активів в бухгалтерському обліку. Встановлено, що пропонувані зміни, зокрема введення нової форми ОЗ-10, відповідають вимогам НП(С)БО 28 і мають на меті покращити облік витрат і доходів від надзвичайних подій.

Крот Ю., Бразілій Н., Шинкаренко О. [7] визначили, що для обліку ремонтів і поліпшень орендованих основних засобів важливо враховувати юридичні умови договору оренди. Встановлено, що витрати на підтримання об'єкта в робочому стані включаються до витрат звітного періоду, а витрати на поліпшення збільшують первісну вартість капітально відремонтованого основного засобу. Крім того, розглянуто податкові наслідки ремонту для підприємств, що здійснюють податкові коригування.

Карпенко В., Вінниченко О., Петриквіва О. [8] встановили, що тривалі строки корисного використання зменшують виробничі витрати, збільшуючи прибуток і податок на прибуток. Вивчено вартість основних засобів, їх знос, капітальні інвестиції та рентабельність підприємств, а також розглянуто економічний ефект удосконалення методів включення капітальних інвестицій у собівартість та вплив цих факторів на фінансовий результат і податкові зобов'язання.

Москалюк Г. О., Цуканова В. О. [9] узагальнили, що національні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку основних засобів мають багато спільного, але

є й розбіжності. Пропоновано внести доповнення до національних стандартів, зокрема щодо перегляду строку використання основних засобів, щоб адаптувати систему національного обліку до міжнародних стандартів та забезпечити зрозумілу інформацію про фінансовий стан підприємства.

Результати дослідження Руденко О. В., Кондратюк О. М. [10] показали, що порядок обліку необоротних активів за МСФЗ впливає на податковий кредит, податкові зобов'язання з ПДВ та фінансовий результат підприємства.

Усі ці напрями досліджень підкреслюють важливість гармонізації національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку основних засобів, оскільки це сприятиме забезпеченню чіткої та зрозумілої інформації про фінансовий стан підприємств.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний прогрес у дослідженні, є неопрацьовані питання, зокрема, щодо адаптації національних стандартів до міжнародних вимог, а також деталізації методів обліку основних засобів у специфічних галузях економіки. Наше дослідження спрямоване на подальший аналіз і вдосконалення національної практики обліку основних засобів із урахуванням міжнародних стандартів, а також на розробку рекомендацій для кращої інтеграції цих стандартів у бухгалтерський облік підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження особливостей обліку та відображення в звітності інформації про основні засоби за міжнародними та національними стандартами.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зарубіжній обліковій практиці поняття «необоротні активи» позначається різними термінами: «постійні активи», «власність», «споруди й обладнання», «матеріальні активи» тощо. Так, у Швейцарії необоротні активи в активі балансу об'єднані в одну групу – основні засоби; у Німеччині – основний капітал та фінансові активи; у країнах англо-американської групи – це довгострокові активи, що об'єднують у собі основні засоби або власність; в Естонії – основний (основні засоби), моральний (нематеріальні активи) та ресурсний капітал (природні багатства). У

країнах англо-американської системи обліку це – довгострокові активи, що об’єднують у собі основні засоби або власність, будівлі та обладнання, невідчутні (нематеріальні) активи [11, 12]. Відповідно до НП(С)БО 7, «основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, виконання робіт та надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)» [13]. Міжнародна та національна практика обліку основних засобів орієнтується на норми НП(С)БО, МСБО та МСФЗ (табл. 1).

Таблиця 1

Нормативне регулювання обліку основних засобів*

Нормативний документ	Сфера застосування
НП(С)БО	
1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	визначає мету, склад і принципи складання фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів
7 «Основні засоби»	визначає методологічні засади формування в обліку інформації про основні засоби та інші необоротні матеріальні активи, а також розкриття інформації про них у фінзвітності
МСФЗ	
3 «Об’єднання бізнесу»	регулює облік придбання необоротних активів в результаті об’єднання бізнесу
5 «Непоточні активи, утримувані для продажу та припинена діяльність»	визначає критерії класифікації активів як таких, що утримуються для продажу, та порядок їх обліку
16 «Оренда»	суттєво змінив облік операційної оренди, вимагаючи від орендарів визнавати практично всі об’єкти оренди як активи та зобов’язання
41 «Сільське господарство»	регулює облік біологічних активів і сільгосппродукції
МСБО	
16 «Основні засоби»	визначає обліковий підхід до основних засобів, щоб користувачі фінзвітності могли розуміти інформацію про інвестиції суб’єкта господарювання в його основні засоби та зміни в таких інвестиціях.
38 «Нематеріальні активи»	визначає критерії визнання, оцінки та амортизації нематеріальних активів, таких як патенти, ліцензії, торгові марки тощо

Джерело: сформовано авторами на основі [13, 14, 15]

Важливим в обліку основних засобів є процес визначення первісної

вартості, що представляє собою суму всіх витрат, безпосередньо пов'язаних з придбанням, створенням або введенням в експлуатацію конкретного активу.

Розглянемо, до прикладу, компоненти первісної вартості необоротного активу, що визначені в GAAP та застосовуються в США (рис. 1).

Рис. 1. Компоненти первісної вартості за US GAAP

Джерело: сформовано авторами на основі [16]

Відповідно до національних стандартів об'єкти основних засобів на підприємство можуть надходити за рахунок придбання за грошові кошти (у тому числі у результаті здійсненої імпортової операції); як виготовлені самостійно на підприємстві; за рахунок обміну на інші матеріальні або нематеріальні активи, роботи, послуги; одержання у вигляді внеску до статутного капіталу; у результаті безоплатного одержання; придбання за рахунок цільового фінансування. Придбані об'єкти основних засобів зараховуються на баланс за первісною вартістю відповідно до положень НП(С)БО 7. Стандарт трактує первісну вартість як історичну (фактичну) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів.

Формування первісної вартості об'єкта основного засобу за НП(С)БО 7 залежить від способу його отримання. Зокрема, якщо основний засіб придбано за грошові кошти, до його первісної вартості включають витрати, пов'язані з оплатою постачальникам і підрядникам, реєстраційні збори, ввізне мито, непрямі податки (якщо вони не відшкодовуються), страхування ризиків доставки, транспортування, монтаж та інші витрати, необхідні для введення об'єкта в експлуатацію [14]. У разі отримання основного засобу в обмін на подібний актив його первісна вартість визначається залишковою вартістю переданого об'єкта. Якщо ж залишкова вартість перевищує справедливую, різницю списують на витрати звітного періоду [14]. Якщо основний засіб вноситься до статутного капіталу, його вартість визначається за погодженою справедливою оцінкою засновників, з урахуванням витрат, передбачених стандартами [14].

Розглянемо особливості обліку основних засобів та необоротних активів на прикладі загальноприйнятих облікових принципів та норм, що діють на сьогодні в США.

Приклад 1. Американська компанія «TechCorp» придбала нове виробниче обладнання у компанії «EquipCo». Вартість обладнання становить 100000 \$ США. Додатково, компанія «TechCorp» понесла витрати на доставку обладнання в розмірі 5000 \$ США та витрати на встановлення обладнання в розмірі 10000 \$ США. При цьому компанія отримала податковий кредит 10000 \$ США (табл. 2).

Інші види надходжень необоротних матеріальних активів розглянемо на наступних прикладах.

Таблиця 2

Кореспонденція рахунків по надходженню необоротних матеріальних активів при придбанні*

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, \$ США
Відображено придбане обладнання	«Основні засоби»/ «Обладнання»	«Гроші»	115 000
Відображено податковий кредит	«Гроші»	«Відновлюваний податковий кредит»	10 000

* Джерело: сформовано авторами

Приклад 2. Компанія «TechCorp» отримала в подарунок від компанії «EquipCo» обладнання, справедлива вартість якого на дату отримання становить 50000 \$ США. Відображення в обліку: Дт «Основні засоби»/«Обладнання» - 50000 \$ США; Кт «Інший дохід» - 50000 \$ США.

Приклад 3. Інвестор вносить до статутного капіталу новоствореної компанії обладнання, справедлива вартість якого становить 100000 \$ США. Відображення в обліку: Дт «Основні засоби»/ «Обладнання» - 100000 \$ США; Кт «Статутний капітал» - 100000 \$ США.

Розглянемо на прикладі порядок відображення в обліку в США придбання нематеріального активу з подальшим нарахуванням амортизації – табл. 3.

Таблиця 3

Кореспонденція рахунків при придбанні нематеріального активу*

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, \$ США
Відображено придбаний патент	«Нематеріальні активи»	«Грошові кошти»	550000
Відображено нарахування амортизації (550000 / 10 років = 55 000 \$ США на рік)	«Витрати на амортизацію»	«Накопичена амортизація нематеріальних активів»	55000

Джерело: сформовано авторами

Приклад 4. Американська компанія «InnoTech» придбала патент на нову технологію за 500000 \$ США. Додатково, компанія понесла витрати на юридичні послуги, пов'язані з оформленням патенту, в розмірі 50000 \$ США. Згідно облікової політики компанії очікуваний термін корисного використання обладнання складає 10 років, метод нарахування амортизації – лінійний. Залишкова вартість: 0 \$ США. Оскільки первісна вартість нематеріального активу включає всі витрати, необхідні для доведення активу до стану, придатного для використання за призначенням. У нашому випадку вона становитиме: $500000 + 50000 = 550000$ \$ США.

Вітчизняна практика відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій щодо придбання об'єктів основних засобів теж має особливості. Придбані основні засоби зараховують на баланс підприємства за первісною

вартістю. Перед цим всі понесені витрати на придбання об'єкта основного засобу спочатку накопичують на рахунку 15, а при введенні в експлуатацію об'єкта роблять бухгалтерське проведення Дт 10 Кт 15. Розглянемо в табл. 4 бухгалтерські проведення щодо відображення надходження основних засобів на підприємство.

Таблиця 4

Кореспонденція рахунків щодо відображення надходження основних засобів*

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
Придбання об'єкта основного засобу за національну валюту на умовах передоплати			
Перераховано передоплату за об'єкт основного засобу	371	311	360 000
Відображено податковий кредит	641	644	60 000
Одержано об'єкт основного засобу	15	631	300 000
Списано суму раніше відображеного податкового кредиту	644	631	60 000
Включено до первісної вартості витрати на монтаж та налагодження	15	631	4 000
Відображено залік заборгованостей	631	371	360 000
Оплачено вартість монтажу та налагодження	631	311	4 000
Введено об'єкт основного засобу в експлуатацію	10	15	304 000
Придбання об'єкта основного засобу за національну валюту на умовах післяоплати			
Одержано об'єкт основного засобу	15	631	300 000
Відображено податковий кредит	641	631	60 000
Включено до первісної вартості витрати на монтаж та налагодження	15	631	4 000
Оплачено вартість монтажу та налагодження	631	311	4 000
Перераховано кошти в оплату вартості об'єкта основного засобу	631	311	360 000
Введено об'єкт основного засобу в експлуатацію	10	15	304 000
Придбання об'єкту основного засобу на умовах кредиту			
Одержано на поточний рахунок короткостроковий кредит	311	601	360 000
Перераховано передоплату за об'єкт основного засобу	371	311	360 000
Відображено податковий кредит	641	644	60 000
Одержано об'єкт основного засобу	15	631	300 000
Списано суму раніше відображеного податкового кредиту	644	631	60 000
Відображено залік заборгованостей	631	371	360 000
Введено об'єкт основного засобу в експлуатацію	10	15	300 000
Нараховано проценти за користування кредитом (25 000 грн)	951	684	25 000
	792	951	25 000
Оплачено проценти за користування кредитом	684	311	25 000
Погашено короткостроковий банківський кредит	601	311	360 000
Виготовлення об'єкта основного засобу власними силами			
Перераховано попередню оплату за виконані проектні роботи	371	311	24 000
Відображено податковий кредит	641	644	4 000
Включено до складу капітальних інвестицій вартість проектних робіт	151	631	20 000
Списано раніше відображену суму податкового кредиту з ПДВ	644	631	4 000
Відображено залік заборгованостей	631	371	24 000

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
Передано на будівництво об'єкта основного засобу будівельні матеріали та інші ТМЦ	151	20, 22	850 000
Нараховано зарплату працівникам, які задіяні на будівництві об'єкту основного засобу та ЄСВ на фонд оплати праці	151	661	900 000
	151	651	198 000
Нараховано амортизацію на об'єкти основних засобів, які були задіяні на будівництві	151	13	45 000
Введено в експлуатацію об'єкт основного засобу	103	151	2 013 000

*джерело: сформовано авторами

Поряд із надходженням основні засоби також можуть вибувати з підприємства. Вибуття основних засобів може відбуватися з декількох причин: фізичний знос: активи можуть вийти з ладу через фізичне зношення або пошкодження; функціональний знос: технологічне старіння або вдосконалення виробничих процесів можуть зробити актив неефективним; економічний знос: якщо вартість активу на ринку значно знизилася, компанія може вирішити його продати.

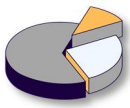
У випадку продажу основного засобу важливо дотримуватись певної послідовності дій для правильного відображення такої операції в обліку (рис. 2).

Рис. 2. Послідовність відображення вибуття основного засобу*

Джерело: сформовано авторами на основі [14, 21]

Зазначимо, що фінансовий результат від реалізації основного засобу залежить від умов договору про продаж.

1. Якщо чиста виручка перевищує балансову вартість основного засобу, то в обліку здійснюють запис: Дт Грошові кошти (або інший рахунок дебіторської заборгованості) [Сума чистої виручки], Кт Основні засоби [Балансова вартість], Кт Фінансовий результат [Прибуток від реалізації].

2. Якщо чиста виручка нижча від балансової вартості: Дт Грошові кошти (або інший рахунок дебіторської заборгованості) [Сума чистої виручки], Дт Фінансовий результат [Збиток від реалізації], Кт Основні засоби [Балансова вартість].

Розглянемо на прикладі послідовність відображення в обліку в США вибуття необоротних активів.

Приклад 5. Компанія «Technology Alliance» вирішила продати старе обладнання, яке більше не відповідає потребам виробництва. Первісна вартість обладнання складає 100000 \$ США, сума накопиченої амортизації на дату продажу - 80000 \$ США. Виручка від продажу обладнання склала 15000 \$ США. Крім того, під час продажу було витрачено 1000 \$ США на зняття об'єкту з обліку. В першу чергу визначимо балансову вартість на дату продажу: $100000 - 80000 = 20000$ \$ США; розрахуємо чисту виручку: $15000 - 1000 = 14000$ \$ США. В даній ситуації ми маємо збиток від реалізації обладнання, який складає: $20000 - 14000 = 6000$ \$ США Кореспонденцію рахунків представлено в табл. 5.

Розглянемо на прикладі випадок продажу необоротного матеріального активу з отриманням позитивного фінансового результату.

Таблиця 5

Кореспонденція рахунків по вибуттю необоротного матеріального активу
(фінансовий результат – збиток)*

Зміст господарської операції	Дебет	Сума, \$ США	Кредит	Сума, \$ США
Відображено списання накопиченої амортизації	«Накопичена амортизація»	80 000	«Основні засоби»	80 000
Відображено результат від реалізації обладнання	«Грошові кошти»	14 000	«Основні засоби»	20 000
	«Збиток від реалізації основних засобів»	6000		

Джерело: сформовано авторами

Приклад 6. Компанія «Technology Alliance» вирішила продати частину обладнання, оскільки придбала нові, більш продуктивні моделі. Первісна вартість проданого обладнання становила 120000 \$ США, сума накопиченої амортизації – 90000 \$ США. Виручка від продажу склала 40000 \$ США. Витрати на зняття з обліку та продаж становили 2000 \$ США. В першу чергу, визначимо балансову вартість на дату продажу: $120000 - 90000 = 30000$ \$ США. Розрахуємо чисту виручку: $40000 - 2000 = 38000$ \$ США. В даній ситуації ми маємо прибуток від реалізації обладнання, який складає: $38000 - 30000 = 8000$ \$ США. Кореспонденцію рахунків представлено в табл. 6.

Таблиця 6

Кореспонденція рахунків по вибуттю необоротного матеріального активу
(фінрезультат – прибуток)*

Зміст господарської операції	Дебет	Сума, \$ США	Кредит	Сума, \$ США
Відображено списання накопиченої амортизації	«Накопичена амортизація»	90 000	«Основні засоби»	90 000
Відображено результат від реалізації обладнання	«Грошові кошти»	38 000	«Основні засоби»	30 000
			«Фінрезультат (Прибуток від реалізації)»	8 000

Джерело: сформовано авторами

Розглянемо також порядок відображення на рахунках вибуття необоротних активів - таблиця 7.

Приклад 7. Компанія «Technology Alliance» безоплатно передає старе обладнання благодійній організації первісною вартістю 100000 \$ США (накопичена амортизація – 80000 \$ США) (табл. 7).

Таблиця 7

Облікове відображення безоплатної передачі необоротних активів

Зміст господарської операції	Дебет	Сума, \$ США	Кредит	Сума, \$ США
Відображено списання накопиченої амортизації	«Накопичена амортизація»	80 000	«Основні засоби»	80 000
Відображено вибуття необоротного активу	«Інші витрати операційної діяльності»	20000	«Основні засоби»	20000

Джерело: сформовано авторами

Приклад 8. Американська компанія «TechCorp» має старе обладнання первісною вартістю 100000 \$ США (накопичена амортизація – 95000 \$ США), яке повністю вичерпало свій ресурс і стало непридатним для використання у виробництві. Компанія вирішує списати цей актив з балансу (табл. 8).

Таблиця 8

Облікове відображення списання необоротних активів*

Зміст господарської операції	Дебет	Сума, \$ США	Кредит	Сума, \$ США
Відображено списання накопиченої амортизації	«Накопичена амортизація»	95 000	«Основні засоби»	95 000
Відображено списання залишкової вартості активу	«Збитки від списання основних засобів»	5000	«Основні засоби»	5 000

Джерело: сформовано авторами

У відповідності до НП(С)БО 7 [14] об’єкти основних засобів по яких було прийнято рішення щодо їх реалізації у вітчизняній обліковій практиці переводять до складу необоротних активів, утримуваних для продажу, які відображаються на субрахунку 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу». У зв’язку з цим, перед реалізацією об’єкта основного засобу його переводять на субрахунок 286. Розглянемо приклад облікового відображення реалізації об’єкта основного засобу.

Приклад 9. Компанія продає основний засіб (будівлю) за 800000 грн. Первісна вартість будівлі 520000 грн, нарахований знос 480000 грн, залишкова вартість – 40000 грн (табл. 9).

Таблиця 9

Кореспонденція рахунків по вибуттю основного засобу*

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
Переведено основний засіб (будівлю) до складу активів, призначених для продажу	286	103	40000
Списано накопичений знос основного засобу (будівлі)	131	103	480000
Відображено передачу об’єкта новому власнику	377	71	800000
Відображено податкове зобов’язання з ПДВ	71	641	133333,33
Списано вартість проданого основного засобу (будівлі)	94	286	40000
Надійшла оплата	311	377	800000

Джерело: сформовано авторами

У випадку безоплатної передачі об'єкта основного засобу його не переводять до складу необоротних активів, утримуваних для продажу. Так як безоплатна передача не є продажем, а відповідно до стандарту, якщо відчуження об'єкта передбачається в інший спосіб чим продаж, його не включають до складу утримуваних для продажу.

Приклад 10. Компанія безоплатно передала автомобіль благодійній організації балансовою (залишковою) вартістю 600 000 грн, знос 210000 грн.

Таблиця 10

Облікове відображення безоплатної передачі необоротних активів*

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
Передано автомобіль благодійній організації (списано на витрати залишкову вартість переданого об'єкта)	976	104	600 000
Списано суму зносу	131	104	210 000
Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	977	641	120 000

Джерело: сформовано авторами

У випадку, якщо об'єкт основного засобу не відповідає критеріям визнання його активом (НП(С)БО 7) його списують з балансу. За умови списання об'єкту основного засобу його залишкову вартість включають до складу інших витрат того звітного періоду, під час якого відбулося вибуття об'єкту.

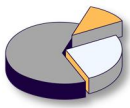
Приклад 11. Комісія визнала автомобіль непридатним до подальшого використання та таким, що підлягає списанню з балансу. Первісна вартість автомобіля становила 120000 грн, накопичений знос - 112000 грн. Ліквідаційна вартість відсутня. Витрати, які пов'язані з ліквідацією - 2000 грн. За результатами ліквідації були одержані запчастини на суму 2600 грн (табл. 11).

Таблиця 11

Облікове відображення списання основного засобу*

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
Списано залишкову вартість	976	105	8000
Списаний знос	131	105	112000
Відображено витрати, які пов'язані з ліквідацією	976	661, 651	2000
Оприбутковано запасні частини, які одержані від ліквідації	207	746	2600
Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	976	641	1600

Джерело: сформовано авторами

Як бачимо, принципи облікового відображення, що використовуються в зарубіжній практиці, в певній мірі схожі з вітчизняними, але й спостерігаються певні відмінності, зокрема відображення операцій по надходженню. Згідно НП(С)БО основні засоби, які надходять на підприємство, відображаються в обліку у складі капітальних інвестицій. Основні засоби в обліку з'являються тільки після введення придбаних об'єктів в експлуатацію відповідно до Акту, підписаного комісією.

Залишкова вартість основних засобів при їх вибутті відповідно до НП(С)БО відображається в обліку у складі інших витрат з подальшим віднесенням на фінансові результати. При вибутті необоротних активів згідно МСФЗ застосовують різні підходи щодо віднесення залишкової вартості об'єктів. Якщо об'єкти списуються внаслідок фізичного або морального зносу, то їх вартість відображається у складі збитків звітного періоду, а при продажу різниця між залишковою вартістю і сумою виручки спрямовується безпосередньо на прибутки або збитки відповідного періоду.

Дані про основні засоби, відповідно до національних стандартів, у загальному вигляді (залишкова вартість, первісна та знос) відображаються у розділі I «Необоротні активи» форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» у рядках 1010-1012 та детально за кожною класифікаційною групою у розділі II форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» [5, 10, 11]. Так, зокрема, за рядком 1011 відображається первісна вартість основних засобів, а за 1012 – сума їх зносу. Різниця сум між рядками 1011 та 1012 показується за рядком 1010 як залишкова вартість основних засобів. За рядком 1005 «Незавершені капітальні інвестиції» відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи на реконструкцію, будівництво, удосконалення та модернізацію основних засобів, їх виготовлення тощо. Детальні дані щодо кожної групи основних засобів відображаються у формі № 5.

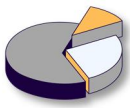
Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» у фінансовій звітності потрібно розкривати інформацію для

кожного класу основних засобів, а саме: а) базу, яка була використана для розрахунку валової балансової вартості; б) методи амортизації, які застосовуються; в) періоди корисного використання (експлуатації) або норми амортизації, які застосовуються; г) валову балансову вартість та суму накопиченої амортизації (разом з накопиченими збитками від зменшення корисності) на початок періоду та його кінець; г) узгодження балансової вартості на початок періоду та його кінець, що відображає: надходження; активи, класифіковані як утримувані для продажу або включені до ліквідаційної групи, класифікованої як утримувана для продажу відповідно до МСФЗ 5, та інші вибуття; придбання в результаті об'єднань бізнесу; збільшення або зменшення упродовж певного періоду, які виникають у результаті переоцінок, а також у результаті збитків від зменшення корисності, визнаних або сторнованих в іншому сукупному доході відповідно до МСБО 36; збитки від зменшення корисності, визнані в прибутку чи збитку відповідно до МСБО 36; збитки від зменшення корисності, сторновані в прибутку чи збитку відповідно до МСБО 36; амортизацію; чисті курсові різниці, що виникають при переведенні фінансової звітності з функціональної валюти в іншу валюту подання, включаючи переведення закордонної господарської одиниці у валюту подання суб'єкта господарювання, що звітує; інші зміни.

Фінансова звітність повинна також розкривати наступну інформацію: а) наявність та суми обмежень на права власності, а також основні засоби, які передані у заставу для забезпечення зобов'язань; б) суму видатків, визнаних у балансовій вартості об'єкта основних засобів під час його будівництва; в) суму контрактних зобов'язань, пов'язаних із придбанням основних засобів; г) суму компенсації від третіх сторін за об'єкти основних засобів, корисність яких зменшилася, або які були втрачені чи передані, що включається до прибутку чи збитку, якщо суму цієї компенсації не було розкрито окремо у звіті про сукупні доходи.

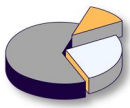
Якщо об'єкти основних засобів наведено за переоціненими сумами, то додатково до розкриття інформації, якого вимагає МСФЗ 13, треба розкривати:

дату набрання чинності переоцінки; чи був залучений незалежний оцінювач; для кожного переоціненого класу основних засобів – балансову вартість, яка була б визнана, якби активи обліковували за моделлю собівартості; дооцінку із зазначенням зміни за період та будь-яких обмежень щодо розподілу залишку акціонерам.

Суб'єкти господарювання мають право обирати відповідно до облікової політики при оцінці та відображенні у балансі основних засобів модель собівартості, або модель переоцінки, яка буде застосовуватися для всього класу основних засобів. За умови застосування моделі собівартості: з моменту визнання активом об'єкт основних засобів обліковують за його собівартістю за мінусом накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності. За умови застосування моделі переоцінки: з моменту визнання активом об'єкт основних засобів (справедливу вартість якого можна достовірно визначити) обліковують за переоціненою сумою, що становить його справедливу вартість на момент переоцінки за мінусом суми подальшої накопиченої амортизації та подальших накопичених збитків від зменшення корисності.

У період дії воєнного стану суб'єкти господарювання постають перед проблемою псування, руйнування чи знищення об'єктів основних засобів внаслідок бойових дій. За умови доведення фактів повного псування, знищення чи втрати об'єктів основних засобів у результаті воєнних дій (підтвердження дії форс-мажорних обставин сертифікатом або листом Торгово-промислової палати України) суб'єкти господарювання мають право визнавати втрати від списання об'єктів основних засобів. Також в умовах воєнного стану об'єкти основних засобів можуть бути примусово відчужені та добровільно передані на користь ЗСУ чи інших формувань України. За умови примусового відчуження передбачається відшкодування вартості майна [20, 21]. У зв'язку з цим постає проблема відображення в бухгалтерському обліку та звітності результатів вибуття об'єктів основних засобів у результаті надзвичайних подій. У формі № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» пропонується окремо наводити інформацію про втрати у результаті воєнних дій та доходи від їх

відшкодування шляхом додавання окремих рядків: «Доходи від надзвичайних подій» та «Втрати від надзвичайних подій», а також у План рахунків повернути рахунки 99 та 75 за якими відображати Втрати від надзвичайних подій та Доходи від надзвичайних подій.

Висновки. Розглянуті особливості обліку основних засобів за національними стандартами та в міжнародній практиці на прикладі США дають нам загальне уявлення про специфіку відображення визначеного об'єкту обліку на відповідних рахунках. З огляду на розглянуті операції також можна зробити висновок, що зарубіжні американські компанії в обліку керуються не тільки МСФЗ, але й внутрішніми національними стандартами обліку GAAP. В Україні в обліку основних засобів керуються вимогами НП(С)БО, які для вітчизняних практиків є нормативними документами і враховують саме національні особливості обліку. Можливості застосування в обліковій практиці досвіду іноземних партнерів надасть можливість обліковій службі урізноманітнити підходи до формування облікової політики підприємства з урахуванням більшої кількості чинників, що забезпечить отримання об'єктивної інформації щодо необоротних активів для прийняття управлінських рішень користувачами облікової інформації. Виокремлення інформації про втрати у результаті воєнних дій та доходи від їх відшкодування шляхом додавання окремих рядків у формі № 2 та повернення рахунків 99 та 75 дозволить підвищити корисність звітної інформації з метою розробки та прийняття ефективних управлінських рішень щодо управління основними засобами.

Список використаних джерел

1. Сторожук Т. М., Бурдега К. О. Професійне судження бухгалтера при визначенні складу необоротних матеріальних активів у світлі гармонізації з МСФЗ. *Бізнесінформ*. 2018. № 3. С. 271-275.

2. Who uses IFRS Accounting Standards? URL: <https://www.ifrs.org/use-around-the-world/use-of-ifrs-standards-by-jurisdiction/> (дата звернення 02.02.2025).

3. Samuels Janet A.; Snow Mason C. Analyzing Depreciation: A Financial Accounting Data Analytics and Visualization Case. *Issues in Accounting Education*.

2024. Том 39. Випуск 3. С. 165 – 174.

4. Diantimala Yossi, Wijayana Singgih. Compliance and familiarity with fixed assets' disclosure requirements and firm value. *Emerging Markets Review*. 2024. Том 62. URL: <https://doi: 10.1016/j.ememar.2024.101182> (дата звернення 02.02.2025).

5. Gropengießer-Arlt L., Zacharias N. A. Accumulate or Diversify Ecological Innovation Assets? The Effect of Ecological Innovation Asset Depth and Breadth on Firm Financial Performance. *Business Strategy and the Environment*. 2025. URL: <https://doi: 10.1002/bse.4182> (дата звернення 02.02.2025).

6. Задорожний З.-М., Муравський В., Костецький Я., Задорожний М. Удосконалення обліку необоротних активів у системі ефективного управління ними. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. №5(46). С. 149–160. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.5.46.2022.3791> (дата звернення 02.02.2025).

7. Крот Ю., Бразілій Н., Шинкаренко О. Ремонт власних та орендованих основних засобів: організаційно-методичні аспекти обліку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2020. № 3(34). С. 118–125. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v3i34.215428> (дата звернення 02.02.2025).

8. Карпенко В., Вінниченко О., Петриківа О. Удосконалення бухгалтерського обліку основних засобів підприємств. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 1(36). С. 108–115. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v1i36.227668> (дата звернення 02.02.2025).

9. Москалюк Г. О., Цуканова В. О. Основні засоби крізь призму обліку за П(С)БО та МСФЗ: порівняльний аналіз. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. №9-10. С. 86-91.

10. Руденко О. В., Кондратюк О. М. Облік основних засобів за МСФЗ в умовах національної системи оподаткування. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/33.pdf (дата звернення 02.02.2025).

11. Гавриловський О. С., Стащенко Ю. В. Поняття «необоротні активи» в обліковій практиці. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 19. С. 498-502.

12. Будник А. М., Лега О. В. Історичні аспекти формування поняття «необоротні активи». *Молодий вчений*. 2014. № 5(1). С. 63-66.
13. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 02.02.2025).
14. НП(С)БО 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення 02.02.2025).
15. Міжнародні стандарти фінансової звітності. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010#Text. (дата звернення 02.02.2025).
16. Kyle Peterdy Non-Current Assets. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/accounting/non-current-assets/>. (дата звернення 02.02.2025).
17. Shefei Ma, Weiguo Zhang How to improve IFRS for intangible assets? A milestone approach. *China Journal of Accounting Research*. 2023. Vol. 16, Issue 1. URL: <https://www.sciencedirect.com/journal/china-journal-of-accounting-research/vol/16/issue/1>. (дата звернення 02.02.2025).
18. Non-current assets. Property, plant and equipment and Intangible assets. URL: <https://www.ifrs-gaap.com/non-current-assets> (дата звернення 02.02.2025).
19. Лега О. В., Єрмолаєва М. В., Тютюнник С. В. Інформативність бухгалтерського балансу: аналіз структури та функцій. *Сталий розвиток економіки*. 2025. №1 (52). С. 14-21.
20. Єрмолаєва М. В., Тютюнник С. В., Дугар Т. Є. Надзвичайні витрати: відображення в обліку та звітності. *Інфраструктура ринку*. 2022. Випуск 67. С. 223-228.
21. Пчелинська Г. В. Особливості обліку вибуття основних засобів в умовах воєнного стану в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск № 51. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2462/2381> (дата звернення 02.02.2025).